

Episkop GRIGORIJE (DURIĆ)

KOLONIZACIJA ZARAD “CIVILIZACIJE”*

Sažetak

Autor je episkop Eparhije zahumsko-hercegovačke i primorske sa sjedištem u Trebinju. Ovo je njegovo izlaganje na naručenu temu Potrebe Srpske pravoslavne Crkve u bosansko-hercegovačkom društvu kojemu je on dao naslov Kolonizacija zarad “civilizacije”. U uvodu žali što je rat 1991.-1995. često jedina identifikacija ovdašnjih naroda te predlaže da unatoč brojnim razlikama u gledanju na državu i društvo polazimo od činjenice da smo “svi ljudi i dijelimo isti komad zemlje pod istom kapom neba”. S gorčinom odbacuje poimanje naroda na Balkanu kao “divljačkih plemena” i traži obustavu predrasuda o Srpskoj pravoslavnoj Crkvi. Zatim ističe središnju važnost slobode i izgradnje zrelih osoba koje će svoj identitet pronalaziti u odnosu s drugima. Toj izgradnji odlučno pomaže pravoslavna liturgija u kojoj slavitelj za vrijeme epikleze moli: “Tvoje od tvojih Tebi pri-nosimo rad svega i za sve!”

Živimo u eri nauke i tehnologije kada je svijet postao “manji” nego ikada dosad, bar kada se radi o mogućnostima komunikacije i brzini protoka informacija. Parče planete na kome mi živimo reklo bi se da kaska za globalnim svjetskim tokovima i trendovima, budući da su njeni žitelji žigosani problemom etničkih sukoba, koji su ovdje punim intenzitetom trajali od devedesetih godina, a na osnovu kojih smo dobili opštu ocjenu kao kulturno i civilizacijski nepunoljetni.

Uistinu, treba priznati da je rat koji je ovdje bjesnio bio surova realnost, kao što su sad takve i posljedice koje je on ostavio na živote ljudi, na njihovu svijest i savjest. Ali, postavljamo hrabro pitanje: da li je jedina identifikacija u odnosima ovdašnjih naroda rat koji su vodili? Usudujemo se reći da nije, čega je samo jedna potvrda upravo ovaj skup na kome smo se sabrali.

* Predavanje održano na kolokviju *Religijske zajednice u BiH i sekularno društvo* 27. studenoga 2004. na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji u Sarajevu. Tekst nije lektoriran prema pravopisu hrvatskog jezika, no bili smo slobodni tiskati ga latiničnim pismom. Sažetke je napisao dr. Mato Zovkić. - *Napomena urednika.*

Ako bismo pokušali da definišemo društvo u kojem živimo, što nam zadata tema nalaže, naišli bismo na nemale poteškoće. Pretenciozna je i sama pomisao da se nešto što je tako živo i životvorno kao što je zajednica ljudi, tj. društvo, može svesti na definiciju na način kao što se razumijevaju stvari, prostim opisom karakterističnih osobina. S druge strane, bez ikakvih pretenzija i shvatajući nemoć jezika i sopstvenog izraza, slobodni smo iskazati ono što osjećamo, vidimo, razumijevamo i u čemu učestvujemo živeći u ovoj zemlji onakvoj kakva ona jeste i s njenim stanovnicima onakvim kakvi jesu.

Prva pomisao o “bosansko-hercegovačkom društvu” jeste da je ono izrazito heterogeno po mnogim osnovama. Nije nimalo lako naći zajedničkog imenitelja ljudima koji to društvo čine, a da to bude opšteprihvaćeno. Kao što znate, ljudi ovdje žive u dva entiteta, jednom distriktu, jedanaest kantona, s različitim administrativnim uređenjima, i to još ljudi različitih vjeroispovijesti i nacionalnosti. Jasno je, dakle, da razmišljajući u tom pravcu nećemo naći zajedničku odrednicu koja bi bila spojna nit u BiH društvu. Zato radije polazimo od one tačke da smo svi ljudi i da dijelimo isti komad zemlje pod istom kapom neba. Rekao bi naš narod: “Pametnom je to sasvim dovoljno.”

Društvena šarolikost u BiH nije novijeg datuma. Kao što je poznato, takav je cijeli balkanski prostor, koji je još od antičkih vremena opisivao kao “lavirint etničkih enklava”. Vremenom je taj lavirint postajao sve komplikovaniji usljed seoba naroda i populacione politike preseljavanja stanovništva koja su sprovodili Rim, Vizantija, Otomansko carstvo, Habsburgovci, do nedavnih dogovaranja o nama između velikih sila: Staljin, Ruzvelt, Čerčil i najnovijih u Dejtonu i Parizu. Kao da se ništa ne mijenja, samo što imamo mogućnost da prve nazivamo starim, a ove druge novim kolonijalizatorima. Kao što je već neko jasno primijetio, kolonijalizator uvijek želi da se predstavi i kao civilizator koristeći pri tome različita sredstva ili, kako oni vole da kažu, mehanizme. Kao da smo mi mašine, a ne živi ljudi. Proces edukacije obično se vrši nad maloljetnima. Zato je bilo potrebno i zvanično proglasiti zadatu dijagnozu o “nepunoljetsvu balkanskih naroda”.

S obzirom na to da je tema izlaganja “Potrebe i perspektive Srpske Pravoslavne Crkve (SPC) u BiH društvu”, bilo nam je potrebno ovo naglasiti u svrhu boljeg pojašnjavanja problema u kome se našao narod kojem pripadam, a koji je u velikoj mjeri vjeran član SPC u kojoj služim. No, bez obzira na to što ću govoriti samo o tom narodu, ne mogu a da ne kažem da se često o svima narodima na Balkanu govori kao o divljačkim plemenima. Stvaranje takvog stereotipa ima za cilj da opravda kolonijalizaciju

zarad dobra civilizacije. Na taj način atakuje se na podsvijest svih koji su izloženi toj medijskoj kampanji, koja potom nerijetko usvaja plasirane vrjednosti kao svoj sopstveni sud.

Govoreći kao episkop SPC, ipak ne bez doze ironije, mogu da prihvatim kao moguće viđenje rješenja ovakve krize u brzom i dinamičnom sazrijevanju društva. Društvo pak sačinjavaju ljudi, što dalje znači da su nam potrebne zrele ličnosti kao osnovni elementi društva. Zrenje je uistinu duhovno pitanje, kao što je psihološko i fiziološko. Utisak je da svako ima pravo prosuđivati o zrelosti naših ljudi i nacija i učestvovati u procesu njihovog zrenja, dok jedino ko bi trebalo da stoji što više po strani, to su duhovni vođi toga naroda. Takvu situaciju imali smo jasno izraženu u vrijeme ateističkog komunizma, kad je svima bilo dozvoljeno poučavati i vaspitavati, osim sveštenicima i teolozima. Posljedice takvog vaspitanja potresno jasno vidjeli smo u proteklom, već po zlu pominjanom, ratu.

Kao pravoslavni hrišćanin, Srbin, smatram za veliku potrebu razaranja predrasuda, podozrenja o mojoj Crkvi i narodu na ovim prostorima, kako zbog sopstvenog dobra, tako i zarad dobra drugih s kojima nas je, kako čvrsto vjerujem, Bog postavio da živimo na ovim blagoslovenim prostorima. Nikada se nećemo pomiriti s apriori nevaljalošću našeg vjernog naroda. Niti ćemo ga u načelu proglašavati bezgrešnim, boljim ili najboljim.

Poučavati bi trebalo sopstveni narod o najsvetijem daru milosti Božije - slobodi, koja gradi ličnost, čije znanje mora sadržavati pojam o granicama naše Bogom darovane slobode. Naučiti ljude da su dimenzije moje slobode ograničene slobodom drugoga. I da je njegova sloboda takode svetinja, čije postojanje mene izgrađuje na putu uzrastanja ka "mjeri rasta visine Hristove". Cilj takvog obrazovanja bio bi sticanje sposobnosti da živiš s drugim i pored drugoga na zdrav i zreo način.

U naslovu postavljene teme stoji i potreba za pokušajem naznačenja perspektive vjerskih zajednica u BiH društvu. Nadu u dobar ishod, prije svega, vidimo u činjenici što je poimanje prave perspektive u Crkvi našom slobodnom voljom izmješteno iz nas samih i postavljeno u mnogo sigurnije ruke, ruke Gospodnje. Naše viđenje sebe tad nije više stvar samospoznaje i ne ide putem introspekcije. Tako nema opasnosti od samoobmane. Njegovim očima gledani imaćemo mogućnost pravog i pravilnog sagledavanja sebe samih, a tako viđeni nećemo moći upadati u samodovoljstvo, i još više u grandiozno iskušenje egoizma, bolesti savremenog svijeta. Nažalost, savremeni umorni čovjek premalo ili nimalo uspijeva smoći snage i volje da se obrati Gospodu "molitvom i postom". Izbjegavajući taj susret, to sretnje, zbunjeni čovjek našeg vremena ne nalazi Spasenje.

Stati pred ikonu - Lice Božije - znači biti spreman ne samo da posmatraš i prema tome rasuđuješ. To već znači spremnost da budeš viđen onakvim kakav uistinu jesi. (Često i prečesto drugačiji od slike koju sebi i drugima predstavljamo). Isti karakter imaju i Liturgijske molitve, naša obraćanja crkvenim Psalmima i pjesmama, koje pojući i govoreći prouzrokuju u nama takvo dejstvo da njihovim Bogonadahnutim sadržajem bivamo upravo pročitani do najtajanstvenijih dubina naših duša (života).

Čovjekova potreba da raskine okove samozatvorenosti i svoj identitet nade i pronade u odnosu s drugim, svoj osnov ima u ikoničnosti - bogosličnosti, jer Bog postoji i jeste kroz odnos Triju Lica: Oca i Sina i Svetoga Duha. Čovjek je ličnost i uzrasta, sazrijeva kao ličnost samo kad je u odnosu s drugom ličnošću. Zato je bila tako naglašena poruka prvih hrišćana *unus christianus - nullus christianus = jedan hrišćanin - nijedan hrišćanin*.

Ličnost u zajednici i zajednica koja poštuje slobodu ličnosti - to je ono što vidimo kao perspektivu. Perspektiva, kao pogled u Onoga Koji bješe, Koji jeste i Koji će doći. Perspektiva koja nema rascijep između onoga što je bilo i onoga što će biti. Perspektiva koja ne pokušava uhvatiti neuhvatljivu sadašnjost, jer ono što smatramo da jeste već je sljedećeg časa bilo. Perspektiva koja ovaj životni trenutak može da pretvori u večnutak, smrt u život. A sve je to sažeto i sadržano u Liturgijskoj molitvi Epikleze koja glasi: *Sjećajući se, dakle, svega što se nas radi zbilo: krsta, groba, tridnevnog Vaskrsenja, uzlaska na nebesa i drugog i slavnog dolaska, Tvoje od tvojih Tebi prinosimo radi svega i za sve*. To je ta takozvana eshatološka perspektiva, koja nam omogućava da ljude ne vidimo samo onakvima kakvi se nama čine da jesu, nego da ih vidimo onakvima kakvi bi trebalo da budu (što bi nam sigurno pomoglo da ih više volimo) i kakvi će biti u "onaj čas" kada će se istina o ljudima, stvarima, pojavama, događajima, istina o svemu, pa i društvima, otkriti u ponoći. Kad više neće biti mogućnosti da padamo u ono o čemu nam je Hristos govorio da ga se strogo čuvamo, a to je licemjerje.

Hvala vam na ovoj divnoj prilici i na vašoj svake zahvalnosti dostojnoj pažnji.

COLONIZATION UNDER THE PRETEXT OF "CIVILIZATION"

Summary

The author is Orthodox bishop of Zahumlje-Hercegovina and Primorje eparchy, having his seat at Trebinje, Republika Srpska in B-H. He was asked to contribute at an inter-religious conference on needs and prospects of Churches and religious community in BH and he purposely gave the title to his paper: *Colonization under the pretext of "civilization"*. In his introduction he regrets that 1991-1995 war is often the only identification of ethnic communities within this country and brings out his proposition to begin from the fact that "we are all humans as we share the same piece of land under the sky", although we differ in looking at society and state. With bitterness he rejects the usual designation of peoples in the Balkans as "savage tribes" and advocates an elimination of set prejudices against the Serbian Orthodox Church.

He presents central importance of freedom in Orthodox anthropology and the need for educating mature human persons in his country's society who would be able to cherish their identity in staying open for different ones. Orthodox liturgy can help in building up such individuals because in its epiclesis the celebrant prays: "We offer you your gifts from your people because of all and for all!"